

DR. BALOGH LÁSZLÓ

PEDAGÓGIAI
PSZICHOLÓGIA
AZ ISKOLAI
GYAKORLATBAN

URBIS KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST, 2006

TARTALOM

ELŐSZÓ	9
AZ ISKOLAI LÉGMŰKÖR, GYEREK A KÖZÉPPONTBAN	11
1. A tanár-diák kapcsolat sarkalatos pontjai	13
2. A gyerekek kapcsolata az iskolában a sajátkorúakkal	16
3. Motiváció és teljesítményértékelés	19
KÉPESSÉGFEJLESZTÉS ÉS ISMERETSZERZÉS	31
1. A fogalomalkotási folyamat	32
2. A feladatértés alapjai	35
3. A divergens problémamegoldás, kreativitás fejlesztése	36
EGYÉNI TANULÁSI STRATÉGIÁK ÉS FEJLESZTÉSÜK	45
1. Elméleti gyökerek, a stratégiahasználat kudarcának okai	46
2. A fejlesztés pszichológiai alapjai	50
2.1. Elemi és összetett tanulási technikák, stratégiák	51
2.2. Értelmi képességek fejlesztése és az önálló tanulás	53
2.2.1. A figyelmi működés elemei az önálló tanulásban	54
2.2.2. Az emlékezet szerepe a tanulási folyamatban	54
2.2.3. A megértés folyamatának pszichológiai összetevői	56
2.2.4. A problémamegoldó gondolkodás mint az önálló tanulás egyik formája	57
2.3. Tanulási stílusok	65
3. A fejlesztés főbb irányai	66
TANULÁSI NEHÉZSÉGEK, SEGÍTŐ PEDAGÓGIAI TEVÉKENYSÉG	71
1. Az iskolai tanulás fogalma, pedagógiai implikációk	72
1.1. Az iskolai tanulás általános jellemzői	72
1.2. Az iskolai tanulás elméleteinek pedagógiai implikációi	73
2. Tanulási nehézségek – elméleti megközelítések	74
2.1. A tanulási nehézségek fogalma	74
2.2. Magyarázó elméletek a tanulási nehézségekről	75

3.	A tanulási nehézségek viselkedéses tünetei	78
4.	A tanulási nehézségekkel küzdő tanulók fejlesztése	83
4.1.	A fejlesztés lehetőségei	83
4.2.	A kognitív folyamatmódszer	85
4.3.	Kognitív tanulási készségek és a folyamatmódszer	87
4.4.	Órairányítás – különös tekintettel a tanulási nehézségekkel küzdő tanulókra	88
DIFFERENCIÁLÁS		
A TANÍTÁSI-TANULÁSI FOLYAMATBAN		93
1.	A differenciálás alapjai a tanulói személyiségben	94
2.	A differenciálás általános eszközei	95
3.	Az integrált osztály vitatémája	97
3.1.	Kiválóság szemben az egyenlőséggel: egy szükségtelen feszültség	97
3.2.	A képesség szerinti csoportosítás szükségessége	99
3.3.	A képesség szerinti csoportosítás formái	101
3.4.	A differenciálás eszközei az általános oktatású (integrált) osztályban	102
TEHETSÉGES GYEREK AZ ISKOLÁBAN		107
1.	Tehetségmodellek	107
1.1.	Az első elképzések	107
1.2.	Charles Spearman elmélete	108
1.3.	Thurstone és az elsődleges mentális képességek	109
1.4.	Cattell folyékony és kikristályosodott intelligenciája	110
1.5.	Lewis Terman (1877–1956)	111
1.6.	Guilford intelligencia-szerkezete	113
1.7.	DeHaan és Havighurst speciális képességei	114
1.8.	Joseph Renzulli 'három körös' tehetségkonceptiója	114
1.9.	Barbara Clark agy-elme elmélete	116
1.10.	Howard Gardner sokoldalú intelligencia elmélete	116
1.11.	Abraham Tannenbaum csillaga	117
1.12.	Franz Mönks többtényezős tehetségmodellje	118
1.13.	Françoys Gagné modellje a szunnyadó és a megvalósult tehetségről	119
1.14.	Robert Sternberg információfeldolgozási modellje, ötszögű implicit tehetségelmélete és a WICS-modell	121
1.15.	Jane Piirto tehetséggondozási piramismodellje	125
1.16.	A tehetség müncheni modellje (Heller)	127
1.17.	Müncheni dinamikus tehetségmodell	130
1.18.	Czeizel Endre $2 \times 4 + 1$ faktoros modellje	131
2.	A tehetséges tanulók jellemzői, azonosítása	132
2.1.	Kognitív jellemzők	132
2.2.	Affektív jellemzők	135

TARTALOM

2.3.	A tehetség azonosítása, keresése	136
2.3.1.	Az azonosítás fázisai	136
2.3.2.	Az azonosítás módszerei	138
2.3.3.	Az azonosítás alapelvei	143
2.3.4.	Összegzés: az azonosítás funkciója	144
3.	Gazdagítás, dúsítás	145
3.1.	Gazdagítási modellek	146
3.2.	A gazdagítás gyakorlati fogásai az oktatásban	148
3.2.1.	A tanulók irányítása a problémamegoldó technikák alkalmazása során	148
3.2.2.	Szóbeli kérdezői technikák	157
4.	A gyorsítás	170
4.1.	A gyorsítás fogalma, fajtái	170
4.2.	Kutatási érvek a gyorsítás mellett	171
4.3.	Írányelvek a gyorsítás alkalmazásához	172
5.	Az Autonóm tanítási-tanulási modell	175
5.1.	A Modell felépítése, jellemzői	175
5.2.	Alapelvek	176
5.3.	Profilok	178
6.	Komplex tehetséggondozó programok	184
6.1.	A komplex programok készítésének elvi alapjai	184
6.1.1.	A komplex programok céljai	185
6.1.2.	Fejlődés-lélektani szempont	187
6.2.	Az első magyarországi komplex program	192
6.3.	Arany János Tehetséggondozó Program az Oktatási Minisztérium koordinálásában	196
6.4.	Külföldi példa a komplex programra	197
7.	Komplex tehetséggondozó programok pszichológiai hatásvizsgálata	205
8.	A hatékony tehetséggondozó iskola felépítése, funkciói	221
8.1.	Általános problémák	221
8.2.	Munkamegosztás a tantestületben, új szerepek a tehetséggondozás feladataiban	223
8.2.1.	A tanár	224
8.2.2.	A tanácsadók	225
8.2.3.	A mentorok	229
8.3.	Az iskola és a család együttműködése	231
9.	Hazai perspektívák – az előrelépés záloga a hatékony kutatómunka	233
9.1.	A tehetség témakör általános kérdéseit vizsgáló kutatások	235
9.2.	A speciális tehetség kibontakozását vizsgáló kutatások	241
	A PEDAGÓGUSSZEREP (Dr. Koncz István)	247
1.	A tanár személyisége	247
1.1.	Tanári személyiség és hatékonyság	247

1.2.	A tanár érzelmi biztonsága	248
1.3.	Tanári attitűdök	249
1.4.	Tanári stílusok	249
1.5.	Következtetések	251
2.	A pedagógusok személyiségének fejlesztése	253
2.1.	Diagnózis	253
2.2.	Személyiségprofil készítése	269
2.2.1.	A személyiségprofil megrajzolása	270
2.2.2.	Önismereti mérleg	272
2.2.3.	Speciális jellemzők mérése	273
2.3.	Személyiségfejlesztés	275
2.3.1.	Önismereti-proszociális sáv	275
2.3.2.	Pályaszocializációs sáv	290
2.3.3.	Készségfejlesztő sáv	291
2.3.4.	A segítő tevékenység védelme sáv	291
2.3.5.	A speciális képességek fejlesztése sáv	291
3.	A pedagógus szerepe a tehetségfejlesztésben	292
3.1.	Korszerű pedagógiai-pszichológiai technikák a tehetségpedagógus önismereti és fejlesztő munkájához	292
3.2.	Pedagógusi szerep és tehetségfejlesztés	293
3.2.1.	A korábbi pedagógusszerep továbbélése	296
3.2.2.	Szerepbővülés és tehetségfejlesztés?	297
3.3.	A tehetségpedagógusok személyisége	303
3.3.1.	Általános jellemzők	303
3.3.2.	Speciális ismeretek, készségek és jártasságok	305
	A TANULÓI SZEMÉLYISÉG MEGISMERÉSE (Dr. Tóth László)	309
1.	A tanulók megismerésének elméleti alapjai	309
1.1.	A tanulók megismerésének kérdése a szakirodalomban	309
1.2.	A pedagógiai pszichológiai szempontú megismerés általános jellemzői	316
1.3.	A tanulók megismerésének általános programja	316
1.4.	A tanulói személyiség tanulmányozására szolgáló módszerek főbb csoportjai	318
1.5.	A pszichológiai megismerési módszerek főbb típusai	319
1.6.	Az elemző és összegző személyiségmérés feladata	322
2.	Néhány módszer a tanulók megismeréséhez	324
2.1.	Iskolai motiváció	324
2.2.	A kreatív személyiség	327
2.3.	Intellektuális képességek	333
2.4.	Tehetség	336
	FELHASZNÁLT IRODALOM	341
	FŐBB ÉLETRAJZI ADATOK	367
	FONTOSABB PUBLIKÁCIÓK	369